

2.1. Pojęcie i istota bezpieczeństwa ekonomicznego

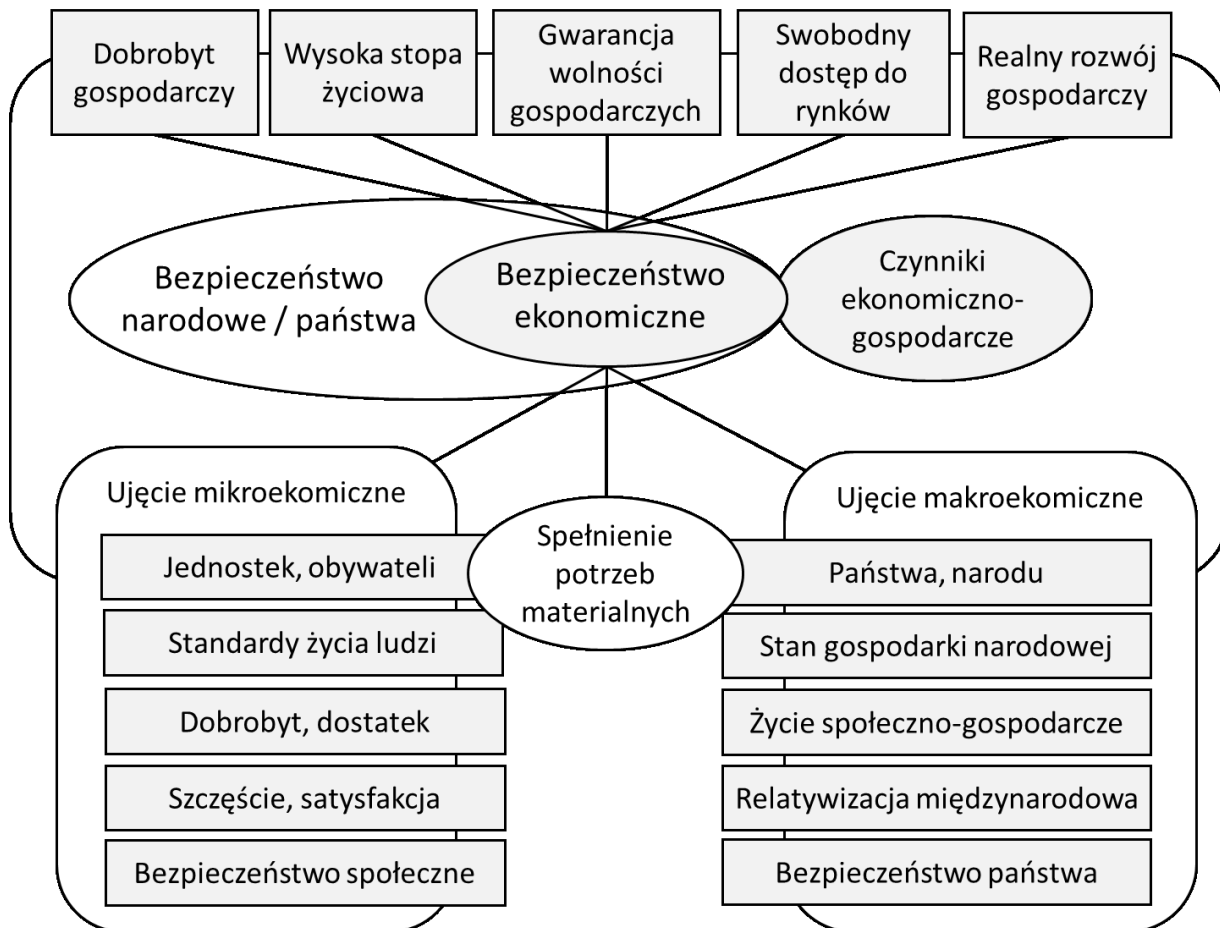
Bezpieczeństwo ekonomiczne, będące jedną z zasadniczych domen bezpieczeństwa państwa (narodowego) jest pojęciem wyjątkowo niejednorodnym i wielowątkowym, i preferuje znaczenie czynnika materialnego, kształtującego standardy jakości życia i bytu jednostki oraz całych grup społecznych, w wymiarze indywidualnym, lokalnym i międzynarodowym. Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego jest pojęciem węższym w stosunku do bezpieczeństwa gospodarczego, które w przypadku państw obejmuje cały jego potencjał siły roboczej, produkcyjny, usługowy, technologiczny, *know-how* itp.

W mowie potocznej poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego symbolizuje dobrobyt, dostatek, a nawet bogactwo i szczęście i jest jednym z najważniejszych, społecznie oczekiwanych rodzajów bezpieczeństwa. Ekonomiczny (materialny) dobrobyt i dostatek dopełniają społeczne poczucie szczęścia i bezpieczeństwa. Nieco inne konotacje ma bezpieczeństwo ekonomiczne w relacjach makroekonomicznych widziane na szczeblu państwa, które ze swojej natury odpowiada za wszystkie aspekty bezpieczeństwa obywateli, odnoszone najczęściej do bezpieczeństwa państwowego czy narodowego (Teska 2013, s. 82-83). W wymiarze państwowym bezpieczeństwo ekonomiczne oznacza relatywizację potrzeb, wynikających z rzeczywistych uwarunkowań społeczno-politycznych państwa (narodu) z możliwościami ich zaspokojenia. Jak zauważył M. Leszczyński (2011, s. 13): „Bezpieczeństwo narodowe współcześnie to coraz częściej harmonijny rozwój społeczny na zdrowych podstawach ekonomicznych, to zdolność obywateli do uczestniczenia w globalnej wymianie handlowej, kulturalnej, wymianie pomysłów i działań”.

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest wypadkową wielu czynników o charakterze historycznym, geograficznym, gospodarczym, politycznym, a także funkcją różnych relacji wewnętrznych i zewnętrznych, w tym stosunków międzynarodowych. Zdaniem R. Zięby (1997) bezpieczeństwo ekonomiczne odnosi się do takich kwestii jak: dobrobyt gospodarczy, wysoka stopa życiowa obywateli, swobodny dostęp do rynków towarowych i finansowych, realny rozwój gospodarczy państwa i gwarancja różnych wolności i swobód gospodarczych obywateli. Z pojęciem bezpieczeństwa ekonomicznego dość powszechnie wiąże się obecnie bezpieczeństwo społeczne i bezpieczeństwo człowieka. Natomiast B. Balcerowicz (2004, s. 11) twierdzi, że: „bezpieczeństwo ekonomiczne odnosi się do zagrożeń dla dobrobytu, swobodnego dostępu do rynków, środków finansowych i zasobów naturalnych, które zapewniają utrzymanie pozycji państwa oraz jego rozwój” (rys. 2.1).

W ujęciu mikroekonomicznym bezpieczeństwo ekonomiczne jest determinowane, z jednej strony, poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa, głównie stanem sił wytwórczych, z drugiej, efektywnością rozmaitych instrumentów prawno-gospodarczych gwarantujących stabilny rozwój danego systemu społeczno-gospodarczego. W ujęciu makroekonomicznym

bezpieczeństwo ekonomiczne jest korelatem szeregu powiązań i relacji zewnętrznych z całym otoczeniem międzynarodowym, stymulującym dynamikę każdej gospodarki narodowej. Pewnego rodzaju paradoksem jest fakt, że powszechnie w odczuciu społecznym bezpieczeństwo ekonomiczne bezpośrednio dotyczy w znacznie większym stopniu jednostek niż grup społecznych.

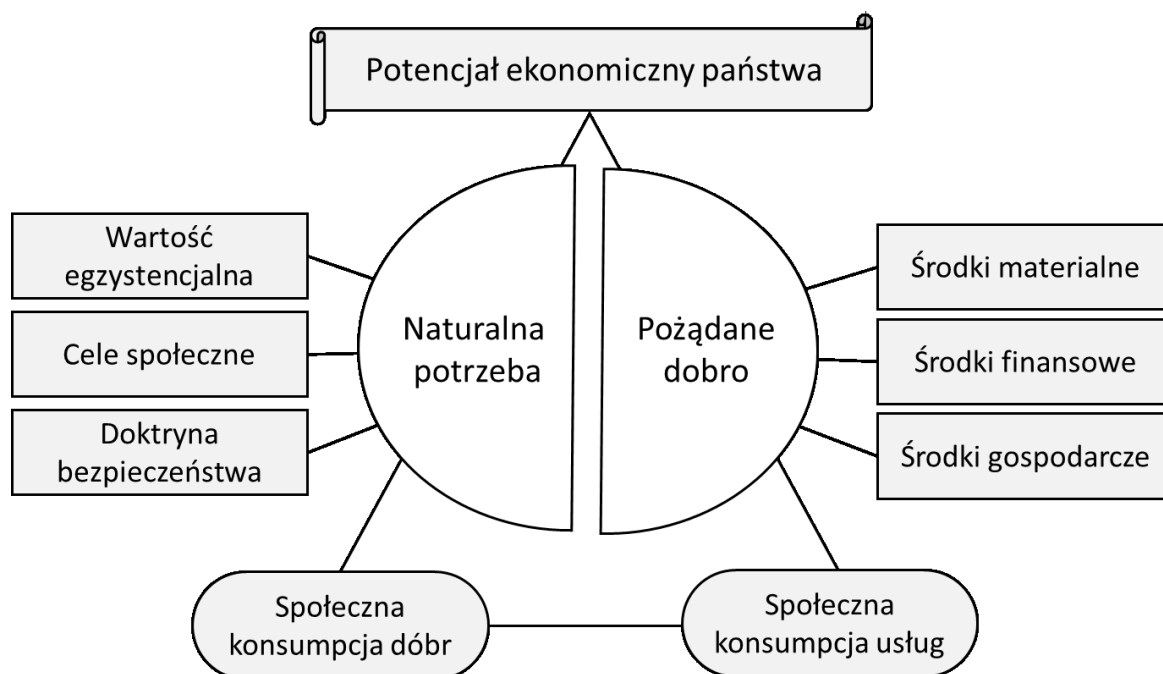

Rys. 2.1. Cele strategiczne bezpieczeństwa ekonomicznego

Bezpieczeństwo ekonomiczne będące jednym z filarów bezpieczeństwa państwa, przenika wszelkie aspekty życia społeczno-gospodarczego, a także polityczno-obronnego. Związki między ekonomią a bezpieczeństwem dotyczą w zasadzie każdego jej obszaru, a żadna dziedzina bezpieczeństwa nie będzie się rozwijała bez ciągłego zaspokojenia tej potrzeby przez wyspecjalizowane podmioty, ale przede wszystkim bez udziału struktur rządowych i samorządowych. Tradycyjnie bezpieczeństwo ekonomiczne jest postrzegane z perspektywy podmiotu i przedmiotu. W ujęciu podmiotowym dotyczy bezpieczeństwa jednostki i obywatela, grupy społecznej, narodu, grupy państw (bezpieczeństwo regionalne), a także całej ludzkości (bezpieczeństwo globalne). W ujęciu przedmiotowym dotyczy materialnych podstaw funkcjonowania

społeczeństwa, państwa, a także bieżącej egzystencji jednostki w każdej społeczności.

Bezpieczeństwo ekonomiczne, jako jedna z zasadniczych kategorii społecznych bezpieczeństwa narodowego jest postrzegane dwoiście. Z jednej strony jest bowiem naczelną potrzebą, z drugiej, szczególnie pożądanym dobrem społecznym. Jako potrzeba wyraża pewną wartość i cele, które na poziomie państwa (narodu) określają jego racje stanu. Prawidłowo rozumiane i wyartykułowane przyjmuje formę doktryny lub też strategii bezpieczeństwa. Jako dobro publiczne dostarcza środków, w tym przypadku materialnych, finansowych i gospodarczych do zaspokojenia określonych potrzeb na żądanym poziomie (Samuelson, Northaus 1998, s. 237). Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa jest swoistym dobrem, z którego korzystają wszyscy obywatele kraju w postaci społecznej konsumpcji dóbr materialnych i wszelkich usług (rys. 2.2).

Rys. 2.2. Dualny charakter bezpieczeństwa ekonomicznego

Bezpieczeństwo ekonomiczne w szerokim otoczeniu obejmującym pojedyncze państwa i całą społeczność międzynarodową będzie kształtowane przede wszystkim poprzez wewnętrzny wzrost własnego potencjału ekonomicznego i redukcję negatywnych czynników zewnętrznych. Wzrost potencjału ekonomicznego państwa powinien mieć charakter synergiczny integrujący wszystkie pozytywne aspekty potencjalnych możliwości – tak wewnętrzne, jak też zewnętrzne. W pierwszym przypadku państwo posiada pełne kompetencje w zakresie budowy skutecznej strategii rozwoju swojego bezpieczeństwa. Autonomiczna i efektywna strategia społeczno-gospodarcza

gwarantująca systematyczny rozwój państwa oznacza pełną suwerenność w zakresie jego bezpieczeństwa ekonomicznego.

Na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego duży wpływ mają wewnętrzne uwarunkowania gospodarczo-społeczne i socjalno-kulturowe, które determinują cywilizacyjny rozwój społeczeństwa, jego stopę życiową i statystyczną jakość egzystencji jednostki. Na szczególną uwagę zasługują atrybuty materialne – poziom życia społeczeństwa i atrybuty niematerialne – usługi socjalno-bytowe, edukacyjno-oświatowe, a także system opieki zdrowotnej i system emerytalno-rentowy (Stachowiak, Płaczek 2002, s. 28).

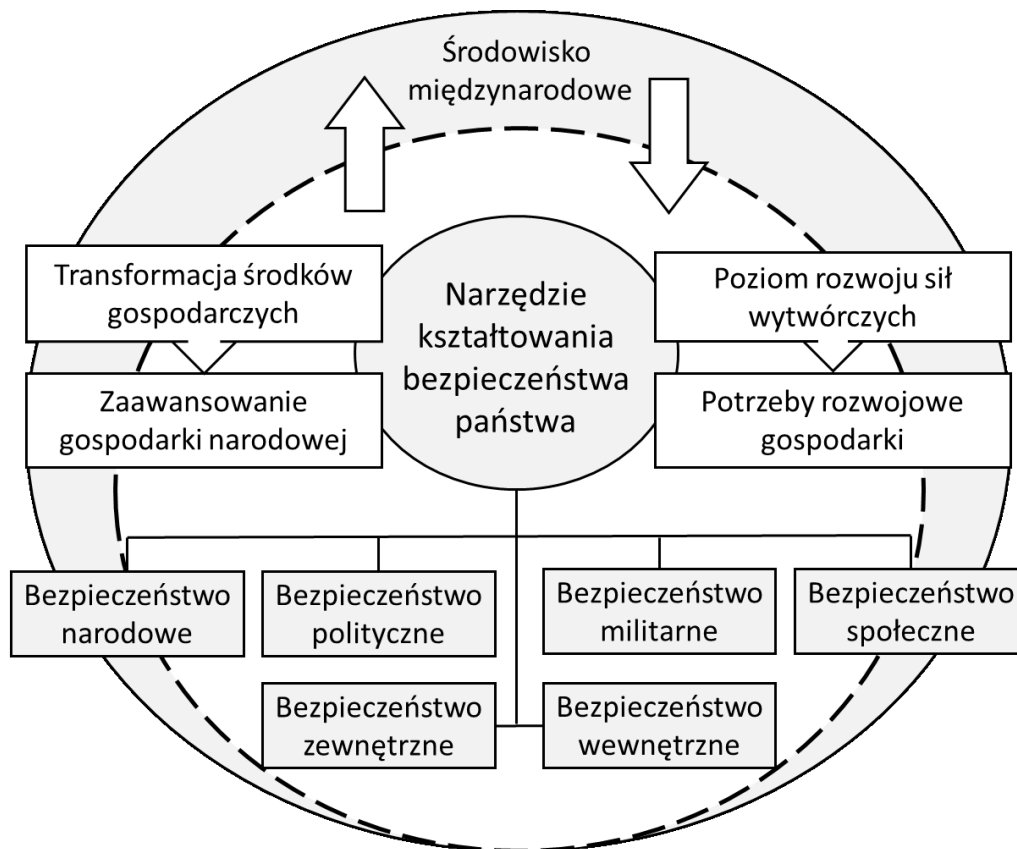
Istnieje drugi, pożądaný i niezbędny aspekt kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego wybiegający poza granicę jurysdykcji państwowej, odwołujący się do szerokiej współpracy międzynarodowej. Nowoczesne spojrzenie na bezpieczeństwo ekonomiczne zwraca się w stronę obopólnie korzystnej współpracy i partnerskich relacji z poszczególnymi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Bardzo często współpraca ekonomiczna jest platformą stabilizującą sytuację społeczno-polityczną w określonym środowisku międzynarodowym i podnosi bezpieczeństwo na wyższy poziom. Nie zawsze jednak ta współpraca międzynarodowa przebiega na zasadach pełnego partnerstwa, gdyż w warunkach gospodarki rynkowej (globalnej) opartej na konkurencji każdy podmiot dąży do maksymalizacji swoich korzyści.

Przejawia się to nierównomiernym dostępem poszczególnych państw do światowych rynków, a przede wszystkim do linii kapitałowych, będących podstawą rozwoju. W efekcie mamy do czynienia z nierównościami ekonomicznymi i dysproporcją rynkową na skalę międzynarodową, co w warunkach globalizacji jest zjawiskiem dość powszechnym. Mechanizm ten powoduje wzrost bezpieczeństwa ekonomicznego jednych państw, a także korporacji, kosztem spadku tego bezpieczeństwa w innych państwach. Nie zawsze państwa będące beneficjentami pewnego upośledzenia rynkowego są w stanie skutecznie się temu przeciwstawić, aby rozwijać swoje bezpieczeństwo ekonomiczne. W dobie obecnej suwerenność ekonomiczna jednych państw jest bardziej ograniczona niż innych, a tym samym dysproporcje w zakresie bezpieczeństwa ekonomicznego mogą się pogłębiać.

Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa Z. Stachowiak i J. Płaczek (2002, s. 40) postrzegają trójwymiarowo jako:

- stan, określający poziom rozwoju sił wytwórczych i ogólnego zaawansowania gospodarki narodowej na tle określonego środowiska międzynarodowego,
- proces transformacji dostępnych środków gospodarczych na realne i perspektywiczne potrzeby rozwojowe systemu gospodarczego,
- narzędzie kształtowania określonej polityki i strategii sektorowego bezpieczeństwa państwa w wymiarze narodowym, politycznym, militarnym, społecznym, wewnętrznym i zewnętrznym.

Między tak wyodrębnionymi elementami modelowego systemu bezpieczeństwa ekonomicznego występują skomplikowane powiązania i relacje oparte na sprzężeniach zwrotnych – wewnętrznych i zewnętrznych, które umożliwiają wzajemną kontrolę i sterowane kształtowanie pożądanych stanów bezpieczeństwa. Zgodnie z założeniami ogólnej teorii systemów L. von Bertalanffy’ego model ten jest otwartym systemem względnie odosobnionym, który zachowuje pewną autonomię i jednocześnie wymienia z systemowym otoczeniem społeczno-gospodarczo-politycznym informację, materię i energię oraz wszelkie inne dobra (rys. 2.3).

Rys. 2.3. Systemowe uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego

Niezależnie od tego, w jakim kontekście bezpieczeństwo ekonomiczne jest postrzegane jego istotę można zogniskować na reasumpcji, że zawsze oznacza ono zdolność systemu gospodarczego państwa, z jednej strony, do budowania i tworzenia, z drugiej zaś do wykorzystania współzależności gospodarczych o charakterze wewnętrznym i międzynarodowym do zwiększania dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego i wzrostu efektywności gospodarki narodowej przekładających się na standardy i jakość życia obywateli (Kalata, Nowakowski, Protasowicki 2014).